

Geliş Tarihi / Received : 11.10.2025 / 10.11.2025

Kabul Tarihi / Accepted : 29.12.2025 / 12.29.2025

Araştırma Makalesi - Research Article

DOI: <https://doi.org/10.55580/oguzhan.1821373>

ISPARTA İLİ MERKEZ İLÇESİNDE AL BASMASI VE KIRK BASMASI İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

INNOVATION ORIENTATION AND GREEN INNOVATION IN ANTALYA HOTELS: A MULTIPLE REGRESSION APPROACH

Handan İŞIKCI^a

ÖZ: Türk halk inanç sisteminde önemli bir yere sahip olan alkarısı/albasması, özellikle çocukların dünyaya geldiği dönemde etkili olduğuna inanılan kötü bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk inancına göre alkarısı, lohusa kadınları ve yeni doğan bebekleri hedef almakta, onların korkuya kapılmasına, hatta sağlık sorunları yaşamasına neden olmaktadır. Alkarısı, lohusalık döneminin ilk kırk gününde özellikle kılık değiştirerek kadın ve bebeğe zarar vermeye çalışmaktadır. Bu inanç çerçevesinde halk arasında lohusa kadınları ve bebekleri korumaya yönelik birçok uygulama ve tedbir geliştirilmiştir. Alınan önlemler; koruyucu nesnelerden ritüellere, sözlü dualardan gündelik pratiklere kadar çeşitlilik göstermektedir. Geçmişten günümüze kadar canlılığını koruyan bu uygulamalar, toplumsal hafıza içerisinde önemli bir kültürel devamlılık örneği sunmaktadır. Bu çalışmada, Isparta Merkez’de gerçekleştirilen alan araştırması kapsamında kaynak kişilerle (K.K.) yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, alkarısı inancına yönelik hassasiyetlerin günümüzde de varlığını sürdürdüğünü, geleneksel korunma pratiklerinin ise hâlen uygulandığını ortaya koymaktadır. Böylece alkarısı inancı, yalnızca doğum ve doğurganlıkla ilgili bir halk inancı değil, aynı zamanda kültürel sürekliliği ve toplumsal belleği besleyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Alkarısı, Albastı, Isparta, Lohusa.

ABSTRACT: In the Turkish folk belief system, alkarısı (also known as albasması) holds a significant place as a malevolent entity associated particularly with childbirth and fertility. According to traditional narratives, alkarısı targets women in the postpartum period and their newborns, causing fear and even health problems. The belief that the first forty days after childbirth are critical strengthens the idea that alkarısı takes on various forms during this period to harm both the mother and the infant. Within this cultural framework, numerous practices and precautions have been developed to protect mothers and babies from alkarısı. These preventive measures range from protective objects to ritual practices, from oral prayers to daily customs, reflecting the diversity of folk strategies against such supernatural threats. Preserved from past to present, these practices exemplify cultural continuity within collective memory. This study evaluates data obtained through field research conducted in the city center of Isparta, where interviews were held with twelve participants (i.e., K.K.). The findings reveal that sensitivities regarding the belief in alkarısı still persist today and that traditional protective practices are still in use. Therefore, the Alkarısı belief can be regarded not only as a folk superstition concerning childbirth and fertility but also as a cultural element that sustains social memory and cultural continuity.

Keywords: Alkarısı, Albastı, Isparta, Postpartum Period.

^a Yüksek Lisans Öğrenci, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, handansavas@outlook.com.tr, <https://orcid.org/0009-0001-1503-3150>

1. GİRİŞ

İnsanoğlu geçmişten günümüze kadar hayatı anlamlandırmak için üretken olma, barınma ve korunma ihtiyacı duymuştur; bu ihtiyaç ise mutlaka bir inanç sistemi ile bağlantılı şekilde ilerlemiştir (Boratav, 1999). İnanç, sözlük anlamı ile kişice, ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi demektir (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2022). Halk bilimi ile doğrudan ilişkili olan inanç konusu hayatımızda, kültürümüzde oldukça önemlidir. Bu inançların bir yönünü farklı adlarla (ör., al basması, kırk basması) da anılan alkarısı temsil etmekte ve alkarısı tasarımı anlatılardan gündelik hayata dek kültür dünyamızda büyük bir önem arz etmektedir.

Türk halk kültürü, insanoğlunun doğumundan ölümüne kadar geçirdiği, yaşadığı tüm evreleri “geçiş dönemi” olarak adlandırır. Bu dönemlerin en önemlisi ve ilk aşaması doğum sürecidir. Kadının yeni bir canlı dünyaya getirmesi, doğum sonrası var olan inanç ve uygulamaların ışığında koruma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Türk halklarının doğum ile ilgili inançları ve uygulamaları Şamanist inanç sisteminde de karşımıza çıkmaktadır. Şamanizm inancında, iyiliğin temsilcisi Ülgen iken, kötülüğün temsilcisi ise Erlik’tir. Türk halkları doğum ile ilgili inançlarını iyilik ve kötülük yapan ruh ile tanrılar çerçevesinde oluşturmuşlardır (Tunç, 2023, s. 3194). Koruyucu Umay iyesinin zıddı olan Alkarısı ruhu da kötülüğün temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Umay iyesi, çocukların koruyucusu şeklinde anılırken, alkarısı ise çocuklara musallat olan kötü niyetli bir ruh şeklinde anılır.

Kötü ruhlardan, görünmez tehlikelerden ve uğursuzluklardan korunma ihtiyacı geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bu bağlamda, alkarısı veya albastı inancı da Türk halk inanç sisteminde önemli bir yer edinmiştir. Halk dilinde al, alanası, alkızı, alkarı, albası ve albis adlarıyla da anılan alkarısı kötü ruhlardan sayılmakta ve cin, peri, dev veya şeytan şeklinde tasavvur edilmektedir (Küçük, 1989, s. 469). Türk dünyasını genel olarak değerlendirdiğimizde, çeşitli felaketlerin ve hastalıkların sebebi olarak kabul edilen birçok kötü/kara ruhun inanç sisteminde yer aldığını görmek mümkündür. Bugün için çoğu Türk boyunda benimsenmiş olan kitabî dinlere veya değişik mezheplere ve bunların içinde yer alan “şeytan, cin” gibi kavramlara rağmen, eski Türk inanç sisteminden gelen bazı genel inançlar, günümüzde ya aynen ya da ne için olduğu bilinmese dahi, etrafında oluşan gelenek yoluyla, varlığını sürdürmektedir. Kötü ruh olarak, Türkiye Türkçesinde alkarısı/albastı denilen, yeni doğan bebeklere ve annelere musallat olan kötü dişi ruh gibi, hemen hemen bütün Türk dünyasında yaygın olarak bilinen örnekler de daha bölgesel örnekler de bulunmaktadır. Bu yaygın örneğin varlık sebebini kısaca izah etmek, diğerlerinin de işlevlerini büyük ölçüde gözler önüne serecektir.

Günümüzde dahi yeni doğum yapan kadınlar ile yeni doğan bebeklerin ölüm oranının bir hayli yüksek olduğu düşünüldüğünde, bu oranın çok daha fazla olduğu ve tıbbî sebeplerinin henüz açıklanamadığı geçmiş dönemlerde, bu ölümler, lohusa kadının ciğerini söküp alan ve bebeği hastalandırıp öldüren bir kötü ruhun varlığı ile izah edilebilmektedir (Yıldız, 2005, s. 85). Acıpayamlı, Anadolu’da yeni doğum yapmış, henüz yataktan kalmaya mecali olmayan kadına lohusa, loğsa, diğaskesen, emzikli, nevse gibi adlar verildiğine değinmiştir (Acıpayamlı, 1974, s. 65). Lohusalık dönemi tıpkı gebelik gibi kadının yeni bir yaşama uyum sağlama çabasını gerektirir. Doğum eyleminin travmatik oluşu aileye yeni, küçük, savunmasız ve tam anlamı ile anneye bağımlı bir canlının katılması ve kadının tüm bunlara göğüs gerecek yeni roller öğrenmesi sorunun başlamasında etkili ve önemli bir faktördür (Çevirme ve Sayan, 2005, s. 70). İnan (1986)’a göre alkarısı, tüfek sesinden, demirden, ocaklı adamlardan ve kırmızı renginden korkar. Bu sebeple daha sonra da bahsedileceği üzere, lohusa kadının alkarısından korumak için, başına kırmızı tülbent takılır, yastığının altına makas, bıçak gibi malzemeler koyulur. Alınan bütün tedbirler faydalı gelmiyorsa, lohusa kadın rahatsızlanıp daha kötü bir duruma gelmeye başladıysa, daha önce de bahsedildiği gibi bir hoca veya ocaklı çağırılıp, tüfek atılıp, gürültü yapılarak al ruhu kovmak için uğraşılır (Duvarcı, 2005, s. 129). Yeni doğurmuş kadına, süt ve sütlü yiyecekler verilir, kırmızı renkli lohusa şerbeti dağıtılır, ikram edilir, dualar eksik edilmez ve bebekten önce kadına banyo yaptırılır (Artun, 1998, s. 89-90). Yeni doğum yapmış lohusa kadını korumaya yönelik yapılan uygulamalar ve alınan tedbirlerin çoğu tüm Türkiye’de benzer şekildedir.

Alkarısı, albastı, kırk basması ve lohusa kavramları, birbirini tamamlayan ancak konuları bakımından birbirinden ayrılan yönleriyle açıklanabilir. Alkarısının kötü niyetli bir varlığı; albastının ise onun etkisini; kırk basmasının da bu etkilerin kalıntılarını temsil etmesi şeklinde açıklanmaktadır.

Böylelikle bu inanış sistemi, doğumun kutsallığıyla beraber içerdiği tehlikeyi de anlatan bütüncül bir yapıyı içerisine alır.

1.1. Alkarısı

Lohusalara musallat olan bu kötü ruh, Çin Seddi’nden Akdeniz kıyılarına, Kuzey Buz Denizi’nden Hind’e kadar yayılmış Türk folklor ve hurafelerinde Al karası; albastı, albıs, almıs adlarıyla yer almıştır (İnan, 1986: 169). Alkarısı kelimesi, köken olarak al (kırmızı) ve karı (kadın) sözcüklerinden oluşmuştur. Kırmızı rengi, kültürümüzde hayatın, doğumun ve kanın sembolüdür. Bu rengin, tehlike, ölüm ve ruhsal güçlerle de ilgisi mevcuttur. Bu bağlamda alkarısı inancı hem yaşamın kaynağına hem de onu tehdit eden bir güç olarak nitelendirilebilir. Alkarısı, Türk halk inanışlarına göre özellikle yeni doğum yapmış, kırkı çıkmamış ve yeni doğmuş bebeklere musallat olduğuna inanılan kötü bir dişi varlıktır. Bahaeddin Ögel’e göre, Kırmızı albastı ruhu “kırmızı kadın” olarak adlandırılan, ölüm veren fakat insanlığın da anası olan bir ruhtur (Ögel, 1993, s. 300).

Alkarısının fiziksel görünüşündeki genel tasviri, genellikle kırmızı giysili, uzun saçlı ve kötü niyetli bir dişi ruh şeklindedir. Orhan Acıpayamlı, alkarısını, cin, peri şeytan şeklinde tasavvur etmiş, aynı zamanda köpek kedi, oğlak, buzağı, tilki, örümcek, kuş, gelin erkek, kefenli ölü, cadı, kıl nihayet insan ve hayvan vasıflarını bir arada bulunduran şekillere büründüklerinden bahsetmiştir. En çok cadı kadın şeklinde görüldüklerini de eklemiştir (Acıpayamlı, 1961, s. 75).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre alkarısı, lohusa kadınlara musallat olarak onları boğduğuna inanılan hayalet; Çarşamba karısı şeklinde geçmektedir (TDK, 2022). Araştırmalar sonucunda yalnızca Anadolu’da değil Türklerin yaşamış olduğu her yerde ve her dönemde alkarısı ile ilgili inanış ve olaylara rastlamak mümkündür. Türk boylarında birçok farklı isimle anılan alkarısı, Anadolu kültüründe al, albastı, al karısı, al kızı, al anası, al avradı, albıs, almış, alpas, alpata, albalı ve hal karısı gibi adlarla ilişkilendirilirken; Türk dünyasında ise alvastı (Özbekistan, Kazakistan, Başkurtistan, Tıva, Altay, Kırım, Kazan ve Sibirya Türkleri), albarstı (Türkmenistan), albaslı (Karakalpak ve Nogay Türkleri), hal henesi (Azerbaycan Türkleri), albaslı kadın (Kumuk Türkleri), al apar (Kerkük ve Türkmenler), alması (Karaçay ve Malkar Türkleri), kayış ayak (Dobruca Türkleri), taun (mencikli) ve rusali (Gagavuz Türkleri) adları ile de anılmaktadır (Şimşek, 2017, s. 100).

Abdülkadir İnan’a göre, alkarısı inancında bulunan iki ayrı ruh mevcuttur. Kara albastı ve sarı albastı şeklinde tasvir edilen bu iki farklı ruh, özellikleri bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır. Kara albastı ruhu, sarı albastı ruhuna göre daha ciddi ve ağırbaşlı ve daha az tehlikeli bir ruh olarak tasvir edilir. Sarı albastı ruhu ise sarışın bir kadın suretinde tasvir edilmiş, bazen keçi bazen de tilki suretlerine de bürünen bir ruh olarak anlatılır. Sarı albastı, kadınlar arasında hoppalığı temsil etmekte, delice hareketler sergilemektedir. Bu ruh, yeni doğum yapmış kadınların veya bebeklerin ciğerlerini söküp suya atar. Ancak hoca veya Şamanların okumasıyla korkarak ortadan kaybolurlar (İnan, 1986, s. 169).

Alkarısının görünüşü hakkında bazı mevcut bilgiler vardır. Görenlerin tabiri ile alkarısı, çirkin, avurtları göçmüş, güçlü kuvvetli ve bazılarına göre deveyle yarışacak kadar uzun boyludur. İnanışlara göre bu korkunç görümlü Alkarısı, yeni doğum yapmış kadınların yanına gelir ve onların yalnız bulduğunda ciğerlerini yer. Bazı metinlerde yazılanlara göre, genellikle kırmızı, siyah, uzun elbise giyen bu çok saçlı Alkarısını en çok sevdiği şeylerden birini yaparken, yani atın kuyruğunu örerken, yakalamak mümkün olur. Onu yakalayanlar kaçamaması için yakasına iğne saplar. Alıp eve getirilen Alkarısı, evin tüm temizlik işlerini hiç kimse görmeden yapar. Yakasındaki iğne çıkarıldığı anda da hemen yok olur. Alkarısı, bazen de kuyunun kapağını açıp, içine girerek yok olabilir. Alkarısı, genelde, bağlı olduğu gruba dönmek için suya döner. Çünkü onun mensup olduğu varlıklar grubu orada yaşar. Ama artık insanlar arasından olduğu ve üstüne insan kokusu sindiği için, grubu tarafından kabul edilmez ve öldürülür. Alkarısı, silah sesinden, meşaleli insanlardan, demirden ve kırmızı renkten korkar (Beydili, 2005, s. 35).

Alkarısının, lohusa kadının yanına değişik suretlerle geldiğine inancı da mevcuttur. Bazen yakın bir akrabasının sıfatında, bazen çirkin bir kadın, bazen de kedi, köpek, keçi, kelle vs. gibi şekillerde görüldüğü söylenir. Alkarısı daha kapıdan içeriye girer girmez, lohusanın üzerine bir ağırlığın çöktüğü söylenir. Hasta, o anda, aniden kalkıp dua okursa, alkarısının kaçacağına inanılır. Ancak o esnada lohusa hiçbir şey yapamaz, bağırarak istediği halde bağırılmaz, alkarısına yenik düşerse ya öleceğine ya da büyük bir hastalığa maruz kalacağına inanılır (Şimşek, 2017, s. 106).

Bazı araştırmacılara göre bu inanışlar illiklikten öteye geçememiştir. Bu sebeple de çoğu zaman bilim ile hurafe arasında kalınır. Tıp dünyasında doğum sonrası lohusa depresyonu olarak adlandırılan bu vakaların halk kültüründe karşılık bulan alkarısının mevcut çalışma sırasında yapılan görüşmeler sonucunda hurafeden ibaret olmadığı anlaşılmıştır. Anlatılarda kötü anılmasının yanında yer yer bereket yönünden iyi bir şekilde anıldığı da görülmüştür. Alkarısı, lohusa kadını korkuturken veya onun ciğerini almaya çalışırken yakalandığında vücuduna iğne batırılır. Alkarısı, kendiliğinden bu iğneyi çıkaramaz. Bu sebeple de geldiği eve bir bakımdan köle olarak kalır ve eli hızlıdır, bereketlidir. Evin işlerini çok büyük bir özen içinde yapar. Vücuduna batırılan iğne çıkarıldığında ise bir anda kaybolup, gider. Fakat alkarısı geri döndüğünde kendi gibi olanlar tarafından kabul edilmez ve öldürülür.

Alkarısının anlatılarda tasvir edilen çeşitli mekânları vardır. Bu mekânlar içerisinde sayılabileceğimiz iki tip mekân bulunur. Bunlardan ilki, içinde atların yaşadığı ahırlar olarak tasvir edilir. Ahırlarda beliren ve yakalanan ruhlar söz konusudur. Bu yakalanan ruhlar, eve götürülür ve sadece o eve hizmet etmek amacıyla bir bakımdan köle olarak tutsak edilir. Ahırda yakalanan ruhlar genellikle orada bulunan atlara eziyet eder, onların üzerine binip, onları koşturup yorarlar. Bir diğer mekân olarak ise yeni doğum yapmış kadınların ve yeni doğmuş bebeklerinin odalarıdır. Bazı durumlarda alkarısının çok fazla stres altında kalmış genç kızların odalarına da girdiği rivayetler arasındadır. Çeşitli kılıklara girerek, lohusa kadın ile uğraşmaktan onu korkutmaktan keyif alan alkarısı, çoğu kaynağa göre yine kadın ile özdeşleşmiştir.

1.1.1. Al Basması

Al basması olayı, alkarısı adlı cinin meydana getirdiğine inanılan lohusa hastalığı şeklinde ifade edilir (Hançerlioğlu, 2013, s. 29). Türk cinciliğinin bir figürü olan albastı, doğaüstü bir kadın yaratık olarak tasvir edilir. Özellikle lohusa kadınlara musallat olur, onlarda lohusa sıtması çıkarır ve hastaların ölümünü sağlayabilir, bu hastalık çoğunlukla albastı ifadesiyle Al'ın eziyeti anlamında kullanılmaktadır (Boratav, 2012, s. 32). Albastı, al basması olayı alkarısının neden olduğu durum veya hastalığın adıdır. Anadolu Türklerinin inanışına göre, hamile kadın çok kan kaybettiği zaman, hayalet görmeye başlar. En çok korktuğu şeyler, gözünün önüne gelir. Hamile kadın yalnız kaldığında korktuğundan, "Al basar". "Al basmış" kadın, baygın halde olur. Alkarısı, o sırada onun göğsüne çöküp, nefesini keser. Tam bu sırada, "Al", hamile kadının ciğerini çıkarıp, götürür ve yıkayarak yemek ister. "Al basmış" hamile, korku içinde kalır ve üstünde ağırlık olduğu için sayıklar, yemez, içmez ve nefesi daralır. O olup biten her şeyi anlatmaya çalışır ancak konuşamaz. "Al" basmış kadının, bu hastalıktan kurtulması için, üzerinde Kuran okunur (Beydili, 2005, s. 32-33). Kazan Türklerinin hurafelerine göre albastı, uyku esnasında basar ve gören kişinin yolunu şaşırtır. Kumsal yerlerde ve kayalıklarda bulunan albastı, keçi gibi bağırırlar. Kızlara musallat olan alkarısı, musallat olduğu kızları hasta eder (İnan, 1986, s. 170). Yakut Türklerinin anlatılarına göre, albastıya benzeyen abası adlı ruhlar bulunmaktadır. Obur olan abası ruhları, musallat olduğu insanın, kızların ruhlarını yanlarında götürürler. Diğer anlatılarda ciğerlerini çalıp götürülen alkarısı, bu anlatılarda genellikle ruh ile ilgilenir (İnan, 1986, s. 170). Anadolu Türklerinin de anlatılarında sıkça yer alan ve alkarısı, albastı şeklinde anılan bu ruh lohusa kadınlara musallat olup, onların ciğerlerini alırlar. Anadolu'nun kimi bölgelerinde, yeni doğum yapmış lohusa kadınlara görünen, onların korkmasına, hasta olmasına, hatta ölmelerine neden olan kötü bir cin vardır. Bu cin yeni doğmuş bebeklere de zarar verir. Bu cinin değişik adları olmasına rağmen alkarısı ve albasması adı en yaygın olanlardır (Sayan ve Çevirme, 2005, s. 68).

Dolayısıyla albastı, halk inanışlarında bir olayın veya ruhsal rahatsızlığın ad verildiği durumdur. Albastı'nın saldırıları, her an ve herkese karşı gerçekleşebilecek olsa da onun ortaya çıkış şartları gelenek tarafından belirlenmiş ve bunlara göre birtakım tedbirler alınmıştır. Geceleri su kenarından uzak durmak, metruk binalara girmemek, evlilik çağındaki genç kızları korumaya almak gibi pek çok başlık Albastı'nın ortaya çıkış zaman ve biçimlerinin öngörülebilir hale geldiğini göstermektedir (Hallaç, 2022, s. 677).

1.2. Kırk Basması

Lohusa ile çocuğuna kırk gün içerisinde gelen hastalıklara kırk basması bazı yerlerde ise kırk düşmesi adı verilir (Acıpayamlı, 1961, s. 85). Kırk basması, halk arasında lohusa kadının kırkı çıkmadan

dışarı çıkması, başka lohusayla karşılaşması veya koruyucu tedbirlerin alınmaması sonucu ortaya çıkan bir durum olarak tanımlanır. Lohusa kadının ve yeni doğmuş bebeğin bu kırk gün içerisinde savunmasız olduğuna inanılır. Kırk basması yalnızca bir fiziksel rahatsızlık değil, aynı zamanda kültürel bir uyarı ve toplumsal dayanışma biçimi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu inanç, lohusa kadının yalnız bırakılmaması gerektiğini öğütleyerek, kadının toplum içerisinde korunması sağlar. Böylelikle bu durum hem doğumun kutsallığına hem de kadının kutsallığı hususuna dikkat çeker.

Türk kültür coğrafyasının tamamında kırk basması inancı vardır. Bu inancın gereği olarak lohusa kadının ya da yeni doğmuş bebeğin kırk basmasından korunması için en önemli yöntem, lohusa kadının ve bebeği kırk gün boyunca evden çıkarılmamalıdır (Acar, 2022, s. 188). Ani ürpermeler, bayılmalar, ateşli rahatsızlıklar, ruhsal dengesizlikler gibi belirtiler kırk basması belirtileridir. Halk arasında bu belirtilerle karşılaşmamak, kadını ve bebeği koruma altına almak adına uygulanan bazı uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalardan bazıları, başucuna demir içeren aletler koyma, kırmızı tülbent örtme veya bulundurma, kadını yalnız bırakmama, gece boyunca ışıkların tamamen açık bırakılması gibi önlemlerdir. Kırk sayısı Türk mitolojisinde kutsal kabul edilen sayılardan biridir; hem koruyucu hem de geçiş simgeleyen bir nitelik taşır. Kırk sayısının büyüselliği, geçiş dönemlerinin ilki olan doğum sürecinde oldukça belirgindir. Bu dönemde tüm eğitilmişliğine ve gelişmişliğine rağmen, insanoğlu kırk sayısının cazibesinden kendini alamaz. Bu sayının etkileyiciliği; doğumdan sonraki süreçte, kişi ya da kişileri, korkulu bir bekleyle yüz yüze bırakır. Doğumdan sonraki kırk gün boyunca aile, adeta diken üstünde oturur. Kırklı kadın, her an tehlike altındadır. Korunmaya muhtaçtır, bilinmeyen bazı varlıklar tarafından öldürülebilir. Bu nedenle sürekli korunmalı ve yalnız bırakılmamalıdır (Karakaş, 2013, s. 62).

2. ISPARTA'DA ALKARISI İNANIŞI VE ALKARISI'NDAN KORUNMA YÖNTEMLERİ

Isparta halk kültüründe, alkarısından korunma yöntemlerine bakıldığında yapılan çoğu uygulamanın veya alınan tedbirin altında yatan derin bir anlama sahip olduğu sonucuna varılır. Halk arasında alkarısı, lohusa kadına ve yeni doğan bebeğe yönelik dikkat edilmesi gereken kötücül bir cindir. Isparta yöresinde yapılan sözlü aktarımlar sonucu, alkarısının çoğunlukla lohusayı korkutan, bebeğin huzurunu kaçıran ve annenin uykusunda musallat olan bir varlıktan ibaret olduğu anlaşılmıştır. Alınan çoğu tedbir, İslami unsurlarla veyahut geçmişten günümüze aktarılan ritüeller ile iç içe geçmiştir. Bu tedbirlerden en yaygın olanı kesici, delici aletleri yastık altına koyma veyahut demir içeren bir maddeyi odada bulundurma gibi uygulamalardır. Koyulan makas, bıçak gibi malzemeler demirden üretildiği için alkarısını itme, kovma bakımından en etkili yöntemdir demek doğru olacaktır. Alkarısının, anlatılarda en çok demircilerden ve silah sesinden korktuğu bilinir. Bu sebeple insanlar kendilerince ve geçmişten gelen inanışlar doğrultusunda alkarısından kendilerini korumaya çalışırlar.

Alkarısından korunma yöntemleri arasında lohusa kadınların başucuna Kuran-ı Kerim koyma ve Allah'a sığınma da bulunmaktadır. Lohusanın bulunduğu odaya Felak, Nas ve Ayet-el Kürsi surelerinin asılması da yaygın bir uygulamadır. Bu duaların varlığı, okunan duaların sesi kötü ruhlardan uzaklaşılacağına karşılık gelir. Bu inançların temeli, demir ve kutsal söz karşısında alkarısının etkisiz kaldığı hususuna dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, Isparta halkında alkarısı/albasması inancı, eski Türk inanışlarının, İslami öğretilerin ve yerel kültürel öğelerin birleştiği yaşayan inanç sistemidir. Bu sebeple de alkarısı inanışlarının da bir bakımdan kültürel boyutta nesilden nesle aktarılan inanışlar olduğu konusuna da dikkat çekilmelidir. Bu bilgiler doğrultusunda, özellikle kırsal kesimlerde alkarısı inancının halen canlılığını koruduğunu, kadının doğurganlığını kutsayan yapıya sahip bir kültürün önemini gözler önüne serer.

2.1. Demir ile Korunma

Türk mitolojisinde ve eski inanç sisteminde demir, yalnızca bir maden olarak karşımıza çıkmaz. Demirin kutsal ve koruyucu anlamlar taşıdığı, kötücül ruhlara, görünmeyen varlıklara karşı savunma aracı olarak kullanıldığı kabul edilmiştir. Sağlığın ve direncin temsilcisi olan demir, halk inanışlarında özellikle doğum, ölüm ve büyü ile ilgili ritüellerde belirgin bir biçimde görülür. Doğum yapan kadının, başucuna veya yastığının altına bıçak, makas ya da bir demir parçası koyulması, alkarısı ya da albastı gibi kötü varlıkların yaklaşmasını engeller. Bu inanç, demirin yalnızca madeni bir unsur olmasının

yanında, manevi bir güç taşıdığına dair eski Şamanist düşüncenin günümüzde de belleğimizde yaşadığını gösterir.

Türkler demire, genel olarak kök-Temür, yani “gök demir” derlerdi. Türklerde demir, kutsal sayılır ve kılıçla ile and içilirdi (Ögel, 1993, s. 67). Türklerde demir eritme törenlerinin yeniden doğuşu temsil ettiği de ayrıca bilinmektedir. Kırklı bebeği ve anneyi korumak için onların üzerlerinde, odalarında veya yataklarında bulunduran çakı, iğne, çuvaldız, firkete veya dehre gibi demirden yapılmış nesneler, Türk mitolojik sistemindeki ‘kutsal demir’ motifinin doğum sürecindeki tezahürüdür (Karakaş, 2013, s. 65). Bu örneklerle açıklık getirilecek olunursa, demirin yalnızca bir zanaat malzemesi değil, insanla ruhsal dünya arasında bir koruyucu sınırı temsil etmekte olduğunu belirtmek doğru bir ifade şekli olacaktır. Bu uygulamaların temeli, demirin kovucu ve koruyucu gücüne olan kadim inançlara gönderme yapmaktadır:

“Gece yattığımda saçım toplu şekildediydi. Huzursuz rüyalar, huzursuz anlardan sonra sabaha saçım örülmüş bir şekilde kalktım çok korktum, al karısının geldiğini anladım. Korunmak için türlü türlü yollar denedim en son yastık altına bıçak makas yani demir içeren şeyler koyduğumda biraz daha rahatladım.” (K.K.7)

“Lohusa kadın korkulu rüyadan uyanırsa, vücuduna ufacak bir toplu iğne ucu batırılır.” (K.K.8)

“Yatmadan önce hem bebeğin hem annenin yastığının altına bıçak veya makas koyulması gerekir.” (K.K.4)

“Yeni doğum yapmış kadın ve bebeğin her giydiği kıyafetine toplu iğne veya çengelli iğne takılır.” (K.K.9)

2.2. Kırmızı Renkli Nesne ile Korunma

Türk kültüründe kırmızı hem hayat vermeyi hem de tehlikeyi temsil etmektedir. Şamanist dönemden günümüze miras kalan kırmızı rengi, ateş ve kan ile birlikte düşünülür. Bu nedenle, kırmızı renk ile ilgili inanış ve uygulamalara bakıldığında kırmızının, ateşin bir simgesi olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda da ateş kültüne bir göndermenin varlığından söz edilebilir. Türklerin ateş kültü ile tanışması çok erken dönemlerden itibaren başlamıştır. Temel ihtiyaçların başında gelen, ısınma, barınma ve korunma gibi temel ihtiyaçlar ateşin bulunması ile birlikte daha kolay bir hale gelmiştir. Türk mitolojisinde ateş, hem yaratıcı hem de temizleyici bir güç olarak kabul edilmiştir. Eski Türklerle göre ateş, göğün bir armağanı olarak görülür. Ateşin kutsallığını hususu, halk arasında ocağın sönmemesi dileğiyle yaşatılmış, ailenin ruhani korunma alanı olarak görülmüştür (Ögel, 1993, s. 68).

Eski Türk inanç sistemi içerisinde Şamanların yeri ve önemi büyüktür. Şamanların ritüellerinde sıklıkla ateş kullanması ve ateşin içerisinde barındırdığı arıtıcı, koruyucu özellikleri sebebiyle, İslamiyet öncesi Türkler, ateşe daha çok kutsallık ve önem yüklemişlerdir. Anadolu kültür sahasında ateş canlı bir varlık olarak kabul edilmiş, sönmesi uğursuzluğa işaret sayılmış, geceleri söndürülmeden uyutulmuş, sabahları uyandırılmıştır. Ateş, ev ve ocakla yani ailenin devamlılığı ile ilişkilendirilmiştir (Aydın, 2024: 433). Bu durum Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle de devam etmiştir. Türkler ateş kültürünü İslamiyet ile sentezleyerek atalarının inançlarını günümüzde de yeni anlamlar yükleyerek devam ettirmişlerdir (Öztürk, 2023, s. 287).

Kırmızı kurdele bağlanması, kırmızı tülbent örtülmesi gibi benzer uygulamaların alkarısının ateşten korktuğunu, çekindiğini bilerek yapıldığı şeklinde yorumlanabilir. Alkarısı inancındaki ateşin, kırmızı rengin rolü de bu işlevlerle örtülür. Lohusalık sürecindeki kadını karanlıktan, yalnızlıktan ve görünmeyen tehlikelerden koruyan ateş, görünmez bir bekçi niteliği taşımaktadır:

“Hastaneden eve çıkarılan annenin ve bebeğin yatağı süslenerek hazırlanır ve kırmızı rengi bu süslemenin içinde mutlaka bulundurulur.” (K.K.6).

“Hem bebeğe hem lohusa kadınlara kırmızı giysiler giydirilmesine, kırmızı yazma taktırılmasına, bebeğe de kırmızı şapka takılmasına özen gösterilir.” (K.K.10)

“Bebeğin kırkı çıkana kadar korumak için bebeğin beşiğine kırmızı örtü veya yazma serilir.” (K.K.5)

“Kırkı çıkmamış bebeğin beşiğine veya anneye birlikte kaldıkları odanın asılabilecek kısımlarına, kırmızı kurdele asılır.” (K.K.9)

“Kırmızı kıyamık şekeri vardır, bu şekerden şerbet yapılıp, hem anneye hem de gelenlere bu şerbet ikram edilirdi.” (K.K.4).

“Yeni doğum yapmış anneye kırmızı yazma örtülür, kırmızı patik giydirilir.” (K.K.7)

Uygulanan bu pratiklerde, alkarısı bağlamında kırmızının gücü, kültürel bir alarm niteliği taşımaktadır. Hayatı koruma, kırmızının dilde ve uygulamalarda süreklilik sağlayan bir işaret olduğu hususuna dikkat çeker.

2.3. Dini ve Büyüsel Yöntemler ile Korunma

Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra, eski inanışlar tamamen ortadan kalkmamıştır. İslami sembollerle yeniden yorumlanarak dindarlık içerisinde varlığını sürdürmüştür. Bu durum, özellikle alkarısı, albastı gibi kötü ruh veya cin tasavvurlarında belirgin biçimde görülür. İslamiyet öncesinde al ruhları olarak bilinen bu varlıklar, İslamiyet sonrası dönemde cin, şeytan ya da kötü nefesli varlık olarak bilinmektedir. İslamiyet öncesinde de varlığı bilinen ancak İslamiyet’le birlikte terk edilmek bir yana bünyesine yeni ritüeller ekleyerek varlığını muhafaza eden albasması İslamiyet’ten önceki semavi dinlerin içerisinde önemine binaen Lilith adlandırmasıyla ehemmiyetli bir noktada karşımıza çıkmaktadır (Kılıç, Eser, 2018, s. 54).

İslamiyet öncesinde doğurganlığı kısıkanan, lohusa kadınlara musallat olan bir dişi ruh olan alkarısı, İslamiyet sonrası dönemde cinlerin musallat olması veya şeytanın vesvesesi şeklinde de yorumlanmaya başlamıştır. Böylece mitolojik bir varlık olan alkarısı, İslami cin veya şeytan tasavvuruna evrilmiştir. Doğum sonrası dini vecibelerini yerine getiremeyen lohusa kadın, doğumdan sonraki dönemde manevi açıdan savunmasız olarak görülmektedir. Bu dönemde alkarısının, lohusa kadına yaklaşmaması için uygulanan bazı pratikler mevcuttur. Uygulanan pratiklerin dinsel boyutuna bakıldığında genellikle dua edildiği, Kuran okunduğu, kişiye özel muska yaptırıldığı, yapılan kişiye takıldığı ve kişisel temizliğe ekstra önem verildiği görülmektedir. İslami açıdan Allah’a sığınmak, ona umut bağlamak insanlar açısından oldukça önemli ve kutsaldır:

“Al karısından korunmak için lohusa kadının ve bebeğin odasına Kuranı Kerim asılır.” (K.K.2)

“Allah’a sığınarak, Allah’a dua ederek yattığın zaman hiçbir şey olmaz.” (K.K.12)

“Kırkı bitmemiş bebeğin her banyosundan sonra banyo suyu, üç adımda ve besmele çekilerek dökülür.” (K.K.8)

“Kırkı çıkmamış bebeğin ve lohusa kadının başında daima Kuran okunması gerekir.” (K.K.8)

“Lohusa kadın dışında biri bebeğe bakıcılık yapacak ise o yapacak kişinin sürekli abdestli durması gerekir.” (K.K.2)

“Alkarısı basmış veya cin musallat olmuş lohusa kadına, sübyan muskası yaptırılır ve o muska musallat olunan kişiye takılır.” (K.K.12)

Bir diğer inanış olan odaya sarımsak veyahut soğan asma inancının cinlerle bağdaştırıldığını bilmekteyiz. Soğan ve sarımsağın cinlerden gelebilecek kötülüklerden koruduğuna dair inanılan pratikler de görülür. Türk halk inançlarında soğan ve sarımsak, kötü olayları önleme veya olumsuz durumların gerçekleşmesini engelleme amacıyla çeşitli sembolik ve mistik anlamlarla donatılmıştır. Halk arasında "çivi çiviye söker" inancıyla, olumsuz durumlara karşı aynı güçte bir karşılık vermek gerektiğine inanılır. Bu iki bitkinin keskin kokularına yüklenen büyüsel etkilerden, kötü ruhlardan korunma ve manevi temizlik amaçlarla Anadolu halk inanışlarında sıklıkla yararlanıldığı görülür (Özgen, 2025, s. 384):

“Lohusa kadının ve bebeğin odasına kuru soğan veya sarımsak asılır.” (K.K.5)

Sonuç olarak uygulanan bu pratikler, İslamiyet'in Türk halk inançları ile iç içe geçmiş yapısının en belirgin örnekleridir. Bu uygulamalar, alkarısı inancını yalnızca mitolojik bir geçmişi değil, günümüz Anadolu'sunda bile süregelen, yaşayan bir dini kültür unsuru haline getirmiştir.

2.4. Şahsi Deneyimler Işığında Alkarısı İnancının Görünümü

Alkarısı inancı, mitolojik kökeninin yanı sıra yaşayan halk deneyimleri ile de ilgilidir. Saha çalışmaları ve bireysel anlatılar, bu inancın nasıl yaşandığına da ışık tutar. Doğum sonrası yaşanan olağan dışı durumlar, alkarısının varlığına dair olayları, kişisel tanıkları tarafından aktarılır.

Kaynak kişiler, alkarısının etkilerini ve kişisel korunma çabalarını dramatik bir şekilde aktarmaktadır. Özellikle erkek çocuk kaybı bu inanışla ilişkilendirilen en trajik deneyimlerden biridir. Alkarısına dair pratikler de bu kişisel deneyimler, yaşanmışlıklar sonucu doğmuştur. Şahsi deneyimlerin önemi, sosyal psikolojik boyutu da açığa çıkarır. Lohusa kadınların doğum sonrası yaşadığı duygusal dalgalanmalar, korkuların bıraktığı travmalar ve pek çok uğursuz örnek, halk tarafından "alkarısı bastı" şeklinde anlamlandırılır:

"3 kere oğlan çocuğa hamile kaldım ve her biri de hamileyken vefat ettiler. Çok sonra bir kız bir oğlan ikiz çocuğa hamile kaldım sonrasında yine oğlan çocuğum yaşamadı kız çocuğum yaşadı hocalarla konuştuğuma göre al karısı oğlan çocuğu sahibi olmamı istememiş bu yüzden bütün oğlan çocuklarımı öldürdüğünü söyledi." (K.K.2)

"Eşinin gömleğini üzerime örterek uyuduğumda huzurlu bir şekilde kalkıyordum." (K.K.3)

Bu tür anlatılar, inanışın bireyler üzerinde bıraktığı psikolojik ve sosyal etkilerin yansımaları göstermektedir. Alkarısı inancına dair şahsi deneyimler ve halk pratikleri, bu inancın yaşayan bir sistem olduğunu bir kez daha göstermektedir. Alkarısıyla ilgili kişisel tanıklıklar yalnızca bir hikâyeden ibaret değil, toplumun doğum, ölüm ve koruma hususundaki hassasiyetlerini yaşama aktarmasıdır.

3. ISPARTA'DA KIRK BASMASI İNANIŞI VE KIRK BASMASI'NDAN KORUNMA YÖNTEMLERİ

Kırk basması, yeni doğan bebekte zayıflama, çok ağlama ve iştahsızlık gibi belirtilerle ortaya çıkan bir durumdur. Türk halk kültüründe doğum sonrası döneme ilişkin inanışlar arasında yer alan ve lohusa kadın ile bebeğin kırk gün boyunca çeşitli tehlikelere açık olduğuna dair düşünceler etrafında şekillenen geleneksel bir halk inanışıdır. Bu inanışa göre doğumdan sonraki kırk gün, anne ve bebeğinin hem fiziksel hem de ruhsal açıdan savunmasız kabul edildiği bir geçiş evresidir. Bu süreçte gerekli önlemler alınmadığı takdirde bebek, aydaş rahatsızlığına yakalanabilir.

Aydaş olan çocukların gelişimleri yavaşlar ve yediklerini çıkartıp bitkin düşerler. Bu tür çocukların halk hekimliğine dayalı ve sihri yöntemlerle iyileşeceklerine inanılır (Acar, 2022, s. 192). Kırk basması inancı, halk arasında çoğunlukla hastalıklar, sürekli ağlama hali, zayıflama, korku hali veya sebepsiz huzursuzluk gibi durumlarla ilişkilendirilir. Bu olumsuzlukların kaynağı olarak ise kötü ruhlar, nazar gibi unsurlar gösterilebilir.

"Kırk basması sonucu bebek aydaş olabilir, nazardan da olduğuna inanılan bu durum sonucu çocuk zayıflar, çok ağlar, yemeden içmeden kesilir. Sokak ortasında bulunan dört yola saç kurulur, yedi kapıdan un toplanır ve toplanan undan hamur yapılır, kurulan sacın üstünde büyük simit şeklinde ekmek yapılır, aydaş olan çocuk o ekmeğin içinden geçirilir, geçirildiği esnada da dualar okunur." (K.K.4)

3.1. Kırk Basması'ndan Korunma Adına Kadınların Uyması Beklenen Yasaklar ve Kaçınmalar

Lohusalık (kırk gün) dönemi, anne ve bebeğin en savunmasız kabul edildiği ve korunma altına alındığı kritik bir süreç olarak değerlendirilir. Kırk sayısının kutsallığı ise bu dönemin tüm pratiklerine yön verir. Kırk sayısının kutsallığı, al basması inancı ile olan bağlantısı es geçilemez. Kırk çıkmadan anne ve bebeğin aile, akrabalar ve çevre tarafından koruma altına alınmaları da bu sebeptendir. Bilimsel olarak doğumun kırkıncı gününe kadar biyolojik olarak savunmasız olan lohusa kadınların bu süreçte birtakım psikolojik sorunlar yaşamasının halk arasında alkarısı inanmalarıyla izah edildiği dile

getirilebilir (Taşbaşı, Çelikkaya, Arslan, 2016, s. 208). Doğumdan sonra eve çıkarılan anne ve bebeğinin mezarı açık olur inancına bağlı olarak, kırk gün boyunca dışarı çıkarılmaması ve yalnız bırakılmaması, kimseyle görüştürülmemesi gerekir (Acar, 2022, s. 180):

“Lohusa kadın yalnız bırakılmaz, kırkı çıkana kadar da iş yaptırılmaz, sadece kendisiyle ve bebeğiyle ilgilenmesi gerekir.” (K.K.6)

“Yeni doğum yapmış lohusa kadının 40 gün mezarı açık derler o yüzden bebekle birlikte dışarı çıkılmaması gerekir.” (K.K.4)

“Lohusa kadına doğumdan sonra kurşun döktürülür. Kurşun dökülme işlemi, lohusadaki nazarı ve kötü niyeti temizler.” (K.K.1)

“Lohusa kadın doğum yapmış dahi olsa kendine çeki düzen vermeli temiz kıyafetler giymeli, vücudu temiz olmalıdır. Saçları da dağınık bırakılmamalıdır.” (K.K.6)

3.2. Kırk Basması'nın Ardından Gerçekleşen Sağaltım Yöntemleri

Bebeğin doğumundan itibaren kırk gün boyunca anne ve bebeğin korunmasına yönelik çeşitli ritüeller ve yasaklar uygulanır. Türk halk inançlarında doğum sonrası lohusalık döneminde doğumdan itibaren kırkıncı güne kadar geçen bu süreç anne ve bebeği açısından oldukça hassas bir dönemdir (Acar, 2022, s. 193). Bu inanca bağlı olarak doğumdan sonraki ilk kırk gün, anne ve bebeğin bedensel, ruhsal olarak dünyaya tam anlamıyla adapte olma dönemidir. Bu uygulamaların temel amacı, anne ve bebek sağlığını korumak, kötü enerjileri uzak tutmaktır. Bu dönemde lohusa dönemindeki kadının evden çıkması, başka lohusalarla karşılaşması, en önemlisi yalnız bırakılması sakıncalı kabul edilir. Bu inancın yalnızca mitolojik veya dini nedenlerle değil, kadının bedensel olarak dinlenmesini sağlamak ve bulaşabilecek çeşitli hastalıklardan korumak gibi sebepleri de mevcuttur.

Kırk dönemi boyunca bebeğin de en az anne kadar özel bir koruma altına alınması gereklidir. Çeşitli pratikler uygulanarak, bebek de kötücül varlıklardan, nazardan ve kötü enerjiden uzak tutulur. Kırk günün sonunda uygulanan “kırk çıkarma” ritüeli ise bu dönemin tamamlanışını simgeler. Kırk çıkarma töreni, yeni doğan bebeğin ve annesinin kırk gününü tamamladıktan sonra, evde veya hamamda kırk tas su dökülerek banyo yaptırılması törenidir (Yılmaz, 2014, s. 106).

Türk halk kültüründe kırk karışması hususu ise lohusalık döneminde olan iki kadının ya da iki bebeğin kırkı çıkmadan birbiriyle karşılaşması durumunda ortaya çıkan tehlikeli bir durum olarak bilinir. Bu süre içerisinde annenin ve bebeğin bedeni henüz dünyaya uyum sağlayamamış vaziyette sayılır. Kırk karışmasının en büyük tehlikesi, lohusaların ya da bebeklerin enerjilerinin birbirine karışması olarak açıklanır. Kırk karışması inancı, halk arasında doğumun kutsallığına ve kırılganlığına verdiği önemi gösterir. Halk arasında kırk karışması olayının önüne geçmek için alınan çeşitli yöntemler mevcuttur:

“Lohusa kadın ve kırkı çıkmamış bebek başka bir lohusa kadınla karşılaşması tehlikelidir. Kırk karışması olur.” (K.K.5)

“İki doğum yapan anne birbirleri ile buluşturulmaz, kırk karışır.” (K.K.6)

Bu inanış, lohusalık dönemindeki sosyal izolasyonun ve korunma çabasının bir nedenidir. Halk, doğum sonrası kırk döneminin hem kutsal hem de tehlike arz eden bir zaman dilimi olduğunun farkındadır. Dolayısıyla kırk karışması inancı, doğumun yalnızca bireysel bir olay değil, toplumsal bir olay olarak algılandığını, kadınların kırk karışması kurallarına uygun, birbirlerinin beden ve ruh sağlığına saygı gösterdiğinin yansımasıdır.

3.2.1. Uygulanan Yasaklar

“Yeni doğum yapmış lohusa kadın, kırkı çıkana kadar kesinlikle yalnız bırakılmamalıdır. Musallat olmaya çalışanlardan korumak için bu hususa oldukça özen gösteririz. Ölümle bile sonuçlanabilir.” (K.K.11)

“Aybaşı olan kadınların yeni doğan çocuğa bakması ve çocukla ilgilenmesi doğru değildir.” (K.K.11)

“Sübyan cini denen kötü niyetli bir cin vardır. Sübyan cini, bebeğin ve annenin kırkı çıkana kadar yaklaşmasın diye kocası bebeğin ve annenin yanından ayrılmasın denir.” (K.K.7)

“Kırkılyken çocuğa ay ışığı değmesin derler.” (K.K.3)

“Doğum yapmış lohusa kadının kırkı çıkana kadar kapı eşiğinden geçmemesine dikkat edilir.” (K.K.8)

“Bebeğin kirli bezinin gece vakti kapının önüne koyulmaması gerekir.” (K.K.4)

“Misafir geldiğinde, evden giderken güle güle dememek gerekir. Annenin sütünü de alır götürür derler, uğursuzluk olur derler.” (K.K.11)

“Yıkanan bebek çamaşırları, akşam vaktine kadar bekletilmez. Yıkanan çamaşırlar yıldız görmesin, kötülük yağar derler.” (K.K.4).

“Yeni doğmuş bebeğin kıyafetlerini gün batımından sonra dışarıya asmak veya dışarda bırakmak tehlikelidir. Büyüklerimizden bu şekilde duyduk, böyle uyguladık.” (K.K.3)

“Lohusa kadının yanındaki refakatçi ev içinde ne işe başlarsa başlasın, onu yarım bırakmaması gerekir.” (K.K.12)

“Lohusa kadının bulunduğu evde kesinlikle hayvan bulundurulmaz, lohusaya, kedi veya köpek gibi hayvanlar baktırılmaz.” (K.K.11).

“Lohusa kadınlar, ölüm çıkan eve girmez, ölüm çıkan evdeki kişilerle buluşturulmaz.” (K.K.11).

“Geç saatlerde bebeği yıkamamak gerekir. Aynı şekilde lohusa kadının da geç vakitlerde banyoya girmemesi gerekir.” (K.K.6)

“Kışık hazırlıkları, lohusa kadına yaptırılmaz, evde yanında refakat eden kişi yapar, ya da aybaşı olmayan birine yaptırılır.” (K.K.2).

3.2.2. Korunma Uygulamaları

“Akşam vakti bebeğin kırkı çıkmadan dışarı çıkarılmak zorunda kalınırsa bebeğin koynuna ekmek koyulur.” (K.K.5)

“Kırk gün boyunca alkarısından korunmak için babanın ceketi, gömleği veya herhangi bir giyim eşyası bebeğin beşiğinin yanına koyulur.” (K.K.6)

“Kırk gün boyunca, bebeğin ve annenin yattığı odanın ışığı, gün doğumuna kadar açık bırakılır.” (K.K.1)

“Doğum yapan kadına buğday nişastasından su ve şeker ile yapılan pelte tatlısı yedirilir, yaraların bu şekilde daha kolay iyileştiğine inanılır.” (K.K.4)

“Annenin sütü artsın diye çorbalar pişirilir, hazırlanan çorbalar, lohusaya içirilir.” (K.K.4).

“Lohusa kadının ve bebeğinin yattığı odaya süpürge konur. Süpürge, zarar vermek isteyen kötü ruhları kovduğuna inanılır.” (K.K.4)

Kısaca özetlemek gerekirse alınan her türlü tedbirin neden-sonuç ilişkisine bağlı olduğunu söylemek doğru bir ifade olacaktır. Yapılan her ritüelin her uygulamanın, geçmişten günümüze kadar uzanan bir amaca hizmet ettiğini ve bu amacın kültürümüzde oldukça önemli bir yere sahip olduğunu bilmek gerekir. Günümüzde çoğu kişiye göre batıl inanç olarak bilinen alkarısı, albastı inancı aslında hayatta kalma içgüdü ve koruma içgüdü ile halen devam etmektedir.

SONUÇ VE YORUM

Türk kültüründe doğum, yalnızca biyolojik bir süreç değil, aynı zamanda toplumsal ve manevi bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle doğurganlık, annelik ve ebeveynlik kutsal addedilmiş; kadınlar, toplumsal yapının merkezinde taşıdıkları annelik rolü ile özel bir konuma yerleştirilmiştir. Anne ve bebeğin korunması yönündeki güçlü içgüdü, halk arasında farklı inanç ve

uygulamaların doğmasına neden olmuş, bu inançların başında ise alkarısı inancı gelmiştir. Alkarısı, lohusalık döneminde kadınları ve bebekleri tehdit eden, toplumun doğum sürecine dair kaygılarını somutlaştıran bir varlık olarak halk bilincinde yer edinmiştir.

Her ne kadar alkarısının gerçek bir varlık olduğuna inananlar bulunsun da bazı bireyler bu olguyu lohusalık sendromu ve psikolojik sorunlarla açıklamayı tercih etmiştir. Bu durum, halk inanışlarının bireysel algı ve yorumlara göre çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, alkarısı inancı ve ona karşı alınan tedbirler, yalnızca doğum sonrası dönemin hassasiyetlerini değil, aynı zamanda halkın yaşamla mücadele yöntemlerini ve kültürel yaratıcılığını da yansıtmaktadır. Dua etme, koruyucu nesnelerden yardım bekleme ve özellikle kırmızı rengin simgesel gücüne başvurma gibi uygulamalar hem inanç sisteminin hem de toplumsal hafızanın günümüze taşınan unsurlarıdır.

Bu çalışma, alkarısı inancının Isparta Merkez İlçe bağlamındaki varlığını ortaya koyarak, halk inanışlarının günümüz toplumunda hâlâ izlerini sürdürdüğünü göstermektedir. Görüşme yöntemiyle elde edilen veriler, lohusalık döneminde yaşanan kadınların deneyimlerini, halk kültüründe nasıl yorumladığını, hangi pratiklerle açıklamaya çalışıldığını ve bireylerin bu inanç sistemini nasıl sürdürdüğünü gözler önüne sermektedir. Elde edilen bulgular, alkarısı inanışının yalnızca doğum ve kadın merkezli bir olgu olmadığını, aynı zamanda toplumsal belleğin devamlılığını sağlayan kültürel bir unsur olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla alkarısı inancı hem bireysel hem de toplumsal düzeyde koruma, anlamlandırma ve kültürel süreklilik işlevleriyle halk bilimi çalışmalarında önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2022). *Kültürel ve sosyal bağlamda Burdur törenleri*. Konya: Palet Yayınları.
- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de doğumla ilgili âdet ve inanışların etnolojik etüdü*. Erzurum.
- Arslan, A., Çelikkaya, Ş., & Taşbaşı, A. (2016). Türk kültür bağlamında Ağrı ili alkarısı inanışları. *Millî Eğitim Dergisi*, 45(212), 201–210.
- Artun, E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri: Doğum–evlenme–ölüm. *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 85–107.
- Aydın, M. (2024). Eski Anadolu’da ateş kültü. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 111, 427–438.
- Bayrak, S., Ertem, R., Ortakçı, A., Özkan, H., Özkan, Ö., & Ofset, Ç. (t.y.). *Doğaüstü varlıklar ve anlatılar üzerine incelemeler*.
- Beydili, C. (2004). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. Ankara: Yurt Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1999). *100 soruda Türk halk edebiyatı* (9. baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk mitolojisi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Çevirme, H., & Sayan, A. (2005). Alkarısı inanışları ve bilim. *Millî Folklor*, 65, 68–71.
- Demren, Ö. (2018). Türk kültüründe bir korku kültü olarak Sivas’ta alkarısı ve albasması inanışı. *Antropoloji*, (36), 1–27.
- Duvarcı, A. (2005). Türklerde tabiat üstü varlıklar ve bunlarla ilgili kabuller, inanışlar, uygulamalar. *Bilig*, 32, 125–144.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri* (S. Rıfat, Çev.). İstanbul: Om Yayınevi.
- Hançerlioğlu, O. (2013). *Dünya inançları sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnan, A. (1933). Al ruhu hakkında. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi*, 1(1). Ankara.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm: Materyaller ve araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Karakaş, R. (2013). Diyarbakır’da “kırklı” kavramı ve “kırk çıkarma” etrafında oluşan inanış ve uygulamalar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 59–75.
- Kılıç, Y., & Eser, E. (2018). Lohusalık sendromu (al ana/alkarısı/albastı)’nın Eskiçağ Yakınoğu toplumlarının kültürlerindeki izleri: Lilith gerçeği. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5(17, Prof. Dr. Hüseyin Sever Armağan Sayısı), 29–60.
- Küçük, A. (1989). *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özgen, M. (2025). Anadolu halk kültüründe soğan ve sarımsak: Tabu–ritüel–mistik anlam. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 380–399.

- Öztürk, V. E. (2023). Eski Türk inançlarında ateş kültü ve günümüze yansımaları. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 285–302.
- Sayan, A., & Çevirme, H. (2005). Alkarısı inanışları ve bilim. *Millî Folklor*, 67–72.
- Şimşek, E. (2017). Türk kültüründe “alkarısı” inancı ve bu inanca bağlı olarak anlatılan efsaneler. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5(12), 99–115.
- Tunç, Z. (2023). Türk halklarının doğum ile ilgili inançlarında “alkarısı”. *Vakanüvis – Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8(Özel Sayı: Dr. Recep Yaşa’ya Armağan), 3192–3209.
- Türk Dil Kurumu. (2022). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yeşil, Y. (2014). *Türk dünyasında geçiş dönemi ritüelleri (doğum–evlenme–ölüm gelenekleri)*. Ankara.
- Yıldız, N. (2008). Sibiry Türklerinin mitoloji ve inançlarında kötü ruhlar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 84–93.

EK

Tablo 1. Kaynak Kişilerin Bilgileri

No	Ad Soyad	Doğum Yeri	Doğum Yılı	Meslek
1	Fatma Savaş	Isparta	1978	Okur-yazar, Ev hanımı
2	Fatma Çetintürk	Isparta	1950	Okur-yazar, Ev hanımı
3	Atike Çetintürk	Isparta	1984	Okur-yazar, Memur
4	Hediye Savaş	Isparta	1969	Okur-yazar, Ev hanımı
5	Fatime Akın	Isparta	1976	Okur-yazar, Girişimci
6	Elif Nur Akman	Isparta	1990	Okur-yazar, Öğretmen
7	Dilek Şahindağ	Isparta	1981	Okur-yazar, Ev hanımı
8	Fevziye Işıkcı	Isparta	1963	Okur-yazar, Ev hanımı
9	Havva Arlı	Isparta	1945	Okur-yazar, Ev hanımı
10	Ayhan Işıkcı	Isparta	1943	Okur-yazar, Ev hanımı
11	Emine Özkök	Isparta	1968	Okur-yazar, Emekli
12	Hasibe Çetintürk	Isparta	1946	Okur-yazar, Ev hanımı